

in dies oder jenes Fahrwasser gebracht ist, so vermag die Provinzialinstanz aus ostmärkischen Erwägungen heraus, der Entwicklung meist keine andere Richtung mehr zu geben, und zum Nachteil des Deutschtums wird im Gesamtstaat alles über einen Kamm geschoren. Es müsste daher in Berlin selbst, am natürlichsten beim Ministerpräsidenten ein genau mit den Verhältnissen der Provinz bekanntes und mit ihnen in Fühlung bleibendes Organ sein, dass alle staatlichen Massregeln unter dem Gesichtspunkte ihres Einflusses auf die Ostmark vorzuprüfen hätte. Dann würde es vielleicht endlich vermieden, dass man Eisenbahnen zur Förderung des Polentums baut, Kreisverbänden, deren Angelegenheiten durch polnische Kreistagskommissionen verwaltet werden, hunderttausende behufs Ablösung der Fiskal — Wegebaukosten zur freien Verfügung überweist usw. usw. An diesen zwei Beispielen, denen man noch dutzende anreihen könnte, sei es genug — wie überhaupt natürlich alles Gesagte nur die wesentlichsten Gesichtspunkte andeutet, nicht aber die Einzelheiten erschöpfen soll.

Mit deutschem Gruss

Ihr

gez. Hugenberg.

Przygotował do druku
WITOLD JAKÓBCZYK

POWIAT KWIDZYŃSKI

1. Ogólna charakterystyka powiatu

Powiat kwidzyński jest najdalej na południe wysuniętym powiatem województwa gdańskiego. Zajmuje on obszar 540 km², co stanowi 4,9% powierzchni całego województwa.

Obszar powiatu podzielić można na dwie części:

1. część nizinną, rozciągającą się pasem od 1 do 4 km wzdłuż prawego brzegu Wisły. Jest to teren, który wznosi się od 11 do 14 m nad poziom morza i poprzecinany jest licznymi kanałami odwadniającymi. Od zalewów Wisły chronią go wały. Część ta zajmuje $\frac{1}{4}$ obszaru powiatu;

2. część wyżynną, o formach urozmaiconych, wzniesioną do 85 m npm.

Część nizinna powiatu posiada gleby bardzo żyzne z dużą zawartością próchnicy, posiada korzystne warunki dla takich upraw jak pszenica, buraki cukrowe, rośliny oleiste. Z uwagi na duży obszar łąk i pastwisk szczególnie sprzyjające są tu warunki dla rozwoju hodowli.

Część wyżynna, o sfalowanym i pagórkowatym krajobrazie, posiada przeważnie gleby gliniaste lub gliniasto-piaszczyste. Najważniejszymi roślinami uprawianymi w tej części powiatu są pszenica, żyto i ziemniaki.

Powiat kwidzyński ma klimat pośredni pomiędzy morskim a kontynentalnym. Rozkład opadów w ciągu poszczególnych miesięcy jest niekorzystny dla produkcji roślinnej.

Rozkład ten przedstawia się następująco:

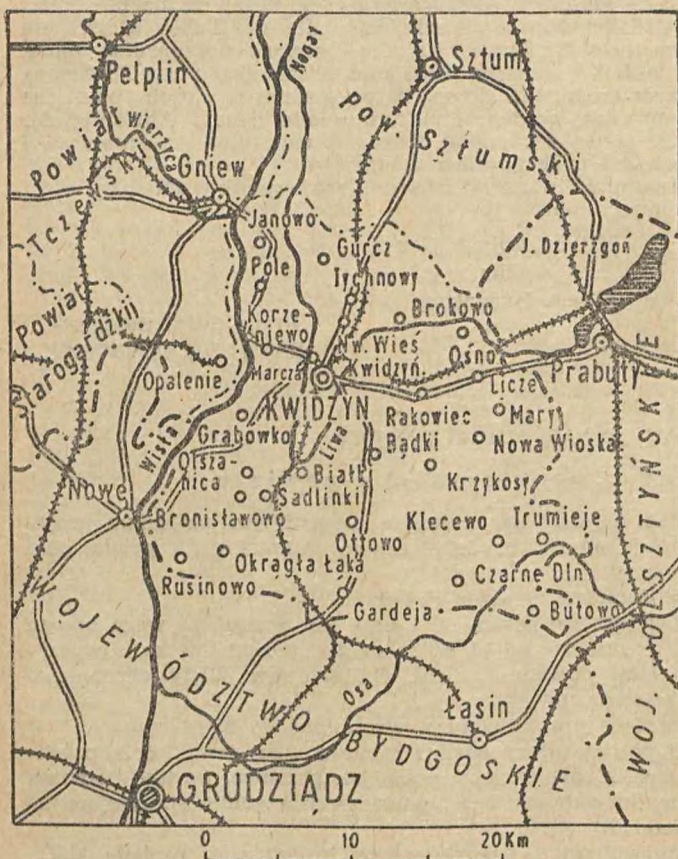
maj	46 m/m	tj.	9,5%	rocznych opadów
czerwiec	61 m/m	„	12,5%	„ „
lipiec	72 m/m	„	14,9%	„ „
sierpień	60 m/m	„	12,4%	„ „ ¹

Duża ilość opadów atmosferycznych w okresie żniw powoduje trudności w zbiorach.

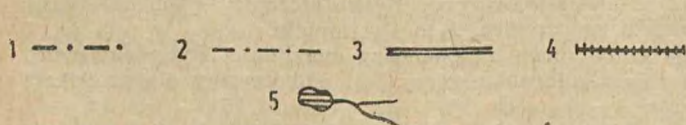
¹ Tilgner, Baranowski, Zarys monografii województwa gdańskiego. Maszynopis, s. 9.

Powiat kwidziński zasobny jest w glinę, której znaczne pokłady znajdują się w Rozpędzinach i Sadlinkach. Gлина oraz żwir i piasek, których pokłady rozrzucone są w wielu miejscowościach powiatu, stwarzają warunki sprzyjające rozwojowi przemysłu materiałów budowlanych.

Powiat kwidziński

1. Granice województwa
2. Granice powiatu
3. Ważniejsze drogi
4. Linie kolejowe
5. Rzeki i jeziora

Na terenie powiatu znajdują się bogate złoża torfu zarówno opałowego, jak i ściółkowego. Masę torfu szacuje się na ok. 22.500 tys. ton. Największe torfowiska znajdują się w miejscowościach Gniewskie Pole, Bronisławowo-Olszanica i Nowy Dwór, stwarzając tam warunki dla rozwoju przemysłu torfowego.

Lasy zajmują ok. 10 tys. ha, tj. 18% powierzchni powiatu.

2. Ludność

W 1939 r. powierzchnia powiatu wynosiła 526 km², ludność 44,8 tys., w tym 22,3 tys. ludności wiejskiej².

² „Statistik des Deutschen Reiches“, Bd. 552, I, Berlin 1943.

W latach 1945—1947 teren powiatu, tak jak i inne tereny Ziem Odzyskanych, stał się widownią wielkich ruchów wędrownych.

W wyniku repatriacji ludności niemieckiej do Niemiec odbywał się masowy odpływ ludności, a równocześnie przyływ na skutek osadnictwa ludności polskiej z ZSRR i centralnych województw Polski.

Według raportu b. wojewody gdańskiego na koniec 1945 r. powiat liczył 20,3 tys. mieszkańców.

Skład ludności powiatu kwidzyńskiego w r. 1945

Ludność miejska			Ludność wiejska		
Razem	Polacy	Niemcy	Razem	Polacy	Niemcy
8.370	7.480	890	11.930	10.473	1.457

W wyniku osadnictwa i przyrostu naturalnego szybko wzrastała ludność powiatu. Dynamikę wzrostu ludności charakteryzuje zestawienie.

Wzrost ludności powiatu kwidzyńskiego

Rok	Liczba ludności w tys. osób	Liczba osób na 1 km ²
1946 ³	21,9	42
1955 ⁴	39,0	71
1956 ⁵	40,0	74
1957 ⁶	41,2	76

Gęstość ludności zatem osiągnęła 89% stanu z r. 1939.

W r. 1957 ludność miejska wynosiła 18,4 tys. osób, tj. 44,6% ogółu ludności. W tym samym roku liczba ludności wiejskiej, przypadająca na 1 km², wynosiła 35 osób, czyli była o 17% mniejsza od analogicznego wskaźnika w r. 1939, który wynosił 42 osoby na 1 km².

3. Przemysł i rzemiosło

W r. 1956 na terenie powiatu znajdowało się 49 przedsiębiorstw zatrudniających 1.367 osób, przy czym na szczególną uwagę zasługuje rozwój przemysłu spółdzielczego, który zatrudniał 415 osób.

Najliczniej reprezentowanym przemysłem powiatu jest przemysł spożywczy, w którym w 23 przedsiębiorstwach zatrudnione były w r. 1956 — 602 osoby, tj. ok. 44% wszystkich zatrudnionych w przemyśle. Drugą ważną gałęzią przemysłu reprezentowaną w powiecie kwidzyńskim jest przemysł drzewny, który w 7 przedsiębiorstwach zatrudniał 284 osoby, czyli 27% ogólnej liczby zatrudnionych w przemyśle. Ponadto na terenie powiatu istnieją dwa przedsiębiorstwa przemysłu budowy maszyn i metalowego, zatrudniające 182 osoby, 5 przedsiębiorstw materiałów budowlanych ze 100 pracownikami i inne, pomniejsze, z różnych gałęzi.

Stopień uprzemysłowienia powiatu kwidzyńskiego jest mniejszy od uprzemysłowienia sąsiednich powiatów: elbląskiego i malborskiego. W r. 1956 na 1000 mieszkańców zatrudnionych było w przemyśle tylko 39 osób, gdy np. w malborskim wskaźnik ten wynosił 49.

Do większych zakładów przemysłowych powiatu należą: Warmińskie Zakłady Owocowo-Warzywne, produkujące przetwory owocowe, Zakład Produkcyjny Mechanizacji Rolnictwa, produkujący przyczepy i części zamienne, Zakłady Wikliarsko-Trzciniowe, tartak, wytwórnia mebli, wytwórnia odzieży.

Równolegle do rozwoju osadnictwa rozwijało się rzemiosło prywatne. Od roku jednak 1948 na skutek niewłaściwej polityki gospodarczej zastosowanej do rze-

³ „Rocznik statystyczny“ 1947, s. ⁴ *Ibidem*, 1956, s.

⁵ *Ibidem*, 1957, s. ⁶ *Ibidem*, 1958, s.

miosła prywatnego, zaczęło się ono systematycznie kurczyć, tak że w 1953 r. liczba warsztatów spadła z 70 do 56. W latach następnych rzemiosło prywatne powoli się rozwijało. Zasadniczy przełom w polityce w stosunku do rzemiosła prywatnego nastąpił w 1956 r.; odtąd datuje się szybki jego rozwój na terenie powiatu.

Rzemiosło prywatne w powiecie kwidzyńskim

Rok	Liczba warsztatów	Zatrudnienie
1950	65	84
1951	63	82
1952	67	82
1953	56	70
1954	61	73
1955	58	72
1956	81	105
1957	160	220

W powiecie kwidzyńskim, w szczególności w mieście, rozwinęło się rzemiosło spółdzielcze. W r. 1956 40 zakładów uspołecznionego rzemiosła zatrudniało 238 osób. W roku tym na 1000 mieszkańców przypadało 8 zatrudnionych w rzemiosle, co wskazuje na niedostateczne zaspokojenie potrzeb ludności, a zwłaszcza wiejskiej. Podkreślić należy, że na terenie b. Prus Wschodnich gęstość rzemiosła wynosiła w 1934 r. na 1000 mieszkańców 16,6 warsztatów,⁷ z czego wynika, że była ona co najmniej trzykrotnie większa od obecnej. Źródła niemieckie zaznaczały, że pod względem gęstości rzemiosła b. Prusy Wschodnie znajdowały się na ostatnim miejscu w Rzeszy Niemieckiej.

Strukturę branżową rzemiosła obrazuje poniższe zestawienie.

Rzemiosło prywatne wg grup w powiecie kwidzyńskim w 1957 r.⁸

Grupa	Liczba warsztatów		Uczniów		Zatrudnionych	
	w tym na wsi		w tym na wsi		w tym na wsi	
Metalowa	52	30	8	1	69	36
Blacharstwo	1	1	—	—	1	1
Kowalstwo	29	26	1	1	36	31
Ślusarstwo	10	2	1	—	12	2
Budowlana	19	6	5	—	25	6
Szklarstwo	1	—	—	—	1	—
Zduństwo	1	—	—	—	1	1
Drzewna-bednarstwo	21	15	1	—	23	15

Biorąc pod uwagę liczbę wsi w powiecie kwidzyńskim, stwierdzić należy, że zaspokojenie potrzeb ludności wiejskiej w zakresie rzemiosła jest wysoce niedostateczne. Również b. słaby jest dopływ uczniów do rzemiosła.

4. Rolnictwo

W okresie międzywojennym istniała ogromna koncentracja ziemi w majątkach obszarowych, czego dowodzi zestawienie.

Struktura agrarna powiatu kwidzyńskiego w r. 1939⁹

Grupa obszarowa gospodarstw w ha						
0,5—2	2—5	5—10	10—20	20—50	50—100	ponad 100

⁷ Dr Egon Golze, *Siedlung und Handwerk*, 1939.

⁸ Na podstawie danych Izby Rzemieślniczej w Gdańsku.

⁹ „Gospodarstwo wiejskie na Ziemiach Odzyskanych”. Praca zbiorowa, 1947 r.

a) odsetek ogólnej liczby gospodarstw						
23,3	16,7	21,2	23,1	9,8	3,7	2,2
b) odsetek ogólnej powierzchni gospodarstw.						
1,3	3,0	8,3	16,9	16,0	13,5	41,0

Przebudowa struktury rolnej, zapoczątkowana aktami ustawodawczymi o ustroju rolnym i osadnictwie, spowodowała zmiany w strukturze agrarnej powiatu.

Struktura indywidualnych gospodarstw rolnych w powiecie kwidzyńskim w r. 1957

Grupa obszarowa w ha				
0,5—2	2—5	5—10	10—14	powyżej 14
a) odsetek ogólnej liczby gospodarstw				
39,0	11,0	33,0	14,0	3,0
b) odsetek ogólnej powierzchni gospodarstw.				
5,0	7,0	48,0	31,0	9,0

Podkreślić należy, że zapoczątkowanie nowej polityki rolnej i akcji upelnorolenia drobnych gospodarstw rolnych w r. 1957 pociągnęło za sobą korzystne zmiany w strukturze gospodarstw indywidualnych. Dowodzi tego zestawienie.

Struktura indywidualnych gospodarstw rolnych w powiecie kwidzyńskim (w % ogólnej liczby gospodarstw).

Grupa obszarowa w ha	Odsetek gospodarstw	
	rok 1956	rok 1957
0,5—2	28,1	23,0
2—5	18,7	15,2
5—7	10,5	6,8
7—10	28,7	20,3
10—14	11,9	22,0
14—20	1,3	11,1
powyżej 20	0,8	1,6

Z zestawienia wynika, że znacznie wzrosła liczba gospodarstw większych, zmniejszyła się natomiast liczba gospodarstw drobnych o małej towarowości.

W 1956 r. w grupie obszarowej 10—14 ha znajdowało się 318 gospodarstw łącznej powierzchni 3652 ha, w roku zaś 1957 w grupie tej znajdowało się 743 gospodarstw powierzchni 8839 ha.

Użytkowanie gruntów w powiecie charakteryzuje poniższe zestawienie.

Struktura użytkowania gruntów w powiecie kwidzyńskim w % ogółu użytków rolnych

Rok	Ziemie orne	Łąki	Pastwiska
Przeciętnie			
w 1934—38	80,4	9,7	9,2
1957	79,6	12,4	8,1

Zmiany w użytkowaniu gruntów w porównaniu z okresem przedwojennym uważać należy za korzystne.

W r. 1957 struktura zasiewów w pow. kwidzyńskim kształtowała się w sposób następujący:

powierzchnia zasiewów og.	— 100
w tym zboża	— 48,3
w tym pszenica	— 8,2
żyto	— 21,0
przemysłowe	— 9,2
pastewne	— 24,5
ziemniaki	— 12,8
pozostałe	— 5,2

W okresie 1934—1938 powierzchnia zasiewów zbożowych wynosiła przeciętnie 14.513 ha, tj. 45% ziemi ornej. W 1957 r. zasiano zbożowych na powierzchni 12.563 ha, tj. ok. 44% ziemi ornej. Aczkolwiek struktura zasiewów w zasadzie odbiega od przedwojennej tylko w niewielkim stopniu, to uważać ją należy za niewłaściwą, charakteryzuje się bowiem nadmiernym udziałem zbożowych, co wskazuje na ekstensywną gospodarkę rolną i niewłaściwe wykorzystanie gleb, które mogłyby być przeznaczone pod uprawy bardziej opłacalne.

Plony ziemioplodów są jednak jeszcze zbyt niskie, czego dowodzi zestawienie

Plony głównych ziemioplodów w powiecie kwidzyńskim w c/z ha

Rok	pszenica	żyto	jęczmień	owies	ziemniaki	buraki cukrowe
Przeciętnie w okresie						
1934—1938	20,0	17,3	21,3	20,4	157	312
1957	13,8	13,9	14,6	13,8	117	192

Odbudowa produkcji zwierzęcej na terenie powiatu rozpoczęła się właściwie od poziomu zerowego. Pod koniec 1945 r. na terenie powiatu znajdowało się 1681 koni, 1670 sztuk bydła, 169 sztuk trzody chlewnej i 34 sztuk owiec. Cały ten inwentarz żywy sprowadzony był przez polskich osadników pochodzących z innych terenów. Wraz z zagospodarowaniem powiatu wzrastało поголівie zwierząt gospodarskich.

W r. 1957 wynosiło ono:

koni	— 4,799 sztuk
bydła	— 12,611 „
trzody chlewne	— 20,829 „
owiec	— 7,109 „

Jednakowoż stan поголівia zwierząt gospodarskich nie osiągnął jeszcze poziomu z 1939 r., czego dowodzi poniższe zestawienie.

Pоголівie zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych w powiecie kwidzyńskim

Rok	konie	bydło	trzoda chlewna	owce
1939 ¹⁰	16,7	56,5	105,0	18,2
1957	13,3	35,1	57,9	19,8

W produkcji rolnej pow. kwidzyńskiego poważną rolę odgrywają Państwowe Gospodarstwa Rolne. W r. 1957 obejmowały one 10.377 ha użytków rolnych, tj. 28,8% użytków rolnych powiatu, w tym 8.980 ha ziemi ornej, tj. 31,4% powierzchni ziemi ornej powiatu.

¹⁰ Tilgner, Baranowski, Zarys monografii województwa gdańskiego, s. 33.

*Użytkowanie gruntów w PGR. powiatu kwidzyńskiego w 1957 r.
w odsetkach użytków rolnych*

Ziemie orne	łąki	pastwiska
86,4	7,6	5,8

W porównaniu z okresem przedwojennym nastąpiło zmniejszenie udziału obszaru trwałych użytków zielonych. Ta dysproporcja pomiędzy powierzchnią trwałych użytków zielonych a powierzchnią gruntów ornych wynika z szablonowego, zbyt centralistycznego planowania w PGR., narzucającego gospodarce okopowo-zbożową na niekorzyść gospodarki hodowlanej.

W 1957 r. pogłowie zwierząt gospodarskich w PGR powiatu kwidzyńskiego wynosiło w sztukach:

koni	—	1,086
bydła	—	3,198
trzody chlewnej	—	4,325
owiec	—	2,116

na 100 ha zaś użytków rolnych

koni	—	10,4	sztuk
bydła	—	30,7	„
trzody chlewnej	—	41,6	„
owiec	—	20,3	„

Stan hodowli w PGR powiatu daleko odbiega od stanu z 1939 r., a obsada na 100 ha jest również niższa od tejże w gospodarce indywidualnej.

Poprawa produkcji zwierzęcej w PGR powiatu w poważnej mierze przyczynić się może do wzrostu pogłowia zwierząt gospodarskich na terenie całego powiatu.

Jednym z czynników podnoszenia produkcji rolnej jest kredyt. W okresie administracyjnych metod kierowania rolnictwem kredyty dla indywidualnej gospodarki rolnej były nikome. Utrudniało to osadnictwo, a nawet powodowało opuszczanie gospodarstw rolnych przez rolników z powodu niemożności przeprowadzania remontów zabudowań we własnym zakresie. Rok 1956 przyniósł zasadniczą zmianę w polityce kredytowania indywidualnej gospodarki rolnej. W r. 1956 udzielono rolnikom powiatu kredytu długoterminowego na sumę 1.971 tys. zł., krótkoterminowej zaś na sumę 1.383 tys. zł. W r. 1957 znacznie wzrosły kredyty długoterminowe, udzielone rolnikom powiatu. Wynosiły już one w tym roku 2.914 tys. zł. Z kredytów tych w przeważającej mierze korzystały gospodarstwa małorolne i średniorolne, czego dowodzi zestawienie.

*Bankowe kredyty długoterminowe udzielane
indywidualnym gospodarstwom rolnym w 1957 r.*

	Ilość pożyczek	Suma pożyczek w tys.
Ogółem	464	2,914
w tym:		
gospod. do 5 ha	53	257
5—15 ha	405	2,592
powyżej 15 ha	6	65
Spółdz. prod.	2	189

Udział powiatu kwidzyńskiego w dostawach zbóż i zwierząt rzeźnych jest znacznie wyższy od udziału powiatu w ziemi ornej czy użytkach rolnych województwa. Wskazuje to zestawienie:

Większość gromad powiatu (58) jest zradiofonizowana. Liczba radioabonentów na 10 000 mieszkańców wynosiła w 1957 r. — 1821. Pod tym względem powiat kwidzyński wyprzedza szereg innych powiatów województwa gdańskiego.

6. Warunki bytowe ludności

Powiat kwidzyński posiada rozbudowaną sieć szkolnictwa. W 1957 r. na terenie powiatu istniało 48 szkół podstawowych, w tym 30 siedmioklasowych. 88% młodzieży uczęszczało do szkół podstawowych siedmioklasowych. Pod względem stopnia organizacyjnego szkolnictwa podstawowego powiat kwidzyński jest na miejscu czołowym.

W zakresie ochrony zdrowia wyposażenie powiatu jest lepsze od odpowiedniego w innych powiatach. Liczba łóżek szpitalnych na 10 000 mieszkańców wynosiła w 1957 r. — 58,6, co jest jednym z najwyższych tego rodzaju wskaźników w województwie gdańskim. W 1957 r. obsługę lekarską zapewniało 22 lekarzy, co oznacza, że na jednego lekarza przypadało 1838 mieszkańców. We wszystkich pozostałych powiatach województwa liczba ta jest znacznie większa. Niedostateczne jest natomiast wyposażenie powiatu w apteki. W 1957 r. na jedną aptekę wypadało 20,2 tys. mieszkańców. Pod tym względem pow. kwidzyński znajduje się w sytuacji gorszej aniżeli szereg innych powiatów, w związku z czym postulować należy jak najszybsze uruchomienie trzeciej apteki na terenie powiatu.

W powiecie istnieje 5 kin, liczba zaś mieszkańców przypadająca na jedno miejsce kinowe wynosiła w 1957 r. — 52,5, co oznacza, że pod względem gęstości kin powiat znajdował się w lepszej sytuacji, aniżeli szereg innych powiatów województwa (przeciętna wojewódzka 65,3 mieszkańców na jedno miejsce).

7. Kwidzyn

Siedzibą władz powiatowych jest Kwidzyn. W r. 1939 miasto liczyło 22,5 tys. mieszkańców. W czasie działań wojennych miasto zostało w poważnej części zniszczone, a zniszczenia budynków w 1945 r. wynosiły ok. 30% ich wartości przedwojennej.

Po wyzwoleniu rozpoczęła się odbudowa gospodarki miasta. Obecnie na terenie Kwidzyna pracuje cały szereg przedsiębiorstw, jak:

Zakłady Remontowo-Montażowe „Tor”,

Zakłady Terenowego Przemysłu Materiałów Budowlanych,

Spółdzielnia Pracy Przemysłu Drzewnego, obejmująca tartak, 3 stolarnie, 2 tapicernie i skrzynkarnie,

Warmińskie Zakłady Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego i szereg mniejszych zakładów przemysłowych.

W 1956 r. w Kwidzynie czynnych było 97 zakładów przemysłowych i rzemieślniczych, zatrudniających łącznie 1488 osób¹¹.

Kwidzyn nazwać można miastem szkół. Wychowanie przedszkolne dzieci zapewnia 5 przedszkoli. W zakresie szkoły podstawowej pobieranie nauki umożliwiają 5 szkół podstawowych. Istnieją nadto — liceum ogólnokształcące, liceum pedagogiczne, technikum koszykarsko-wikliniarskie, technikum przemysłu młynarskiego, technikum mechanizacji rolnej, zasadnicza szkoła zawodowa i szkoła muzyczna.

W 1957 r. Kwidzyn liczył 18,4 tys. mieszkańców. Ludność więc miasta osiągnęła 81% stanu z 1939 r. Jednakowoż ze wzrostem ludności nie szło w parze budownictwo mieszkaniowe. Z powodu braku kredytów na remonty do 1952 r. wiele budynków częściowo zniszczonych trzeba było przeznaczyć do rozbiórki. Ubytek substancji

¹¹ Rozmieszczenie Przemysłu i Rzemiosła wg województw i powiatów w 1956 r. (GUS), s. 32.

mieszkańcowej w Kwidzynie jest duży również dlatego, że ok. 10% budynków mieszkalnych, wzniesionych z gliny lub cegły niepalonej, nie nadaje się do kapitalnego remontu.

W ostatnich latach poczęto już kroki, mające na celu zapobieganie dekapitalizacji budynków mieszkalnych. W r. 1957 na remonty kapitalne mieszkań wydatkowano 3330 tys. zł, co pozwoliło na przeprowadzenie remontu w 76 budynkach o 875 izbach mieszkalnych.

Warunkiem dalszego rozwoju miasta jest rozpoczęcie nowego budownictwa mieszkaniowego.

HENRYK EDEL-KRYŃSKI

Z ZAGADNIENIŃ ODBUDOWY KOSTRZYNA NAD ODRĄ

Dotychczasowy przebieg zagospodarowywania Ziemi Odzyskanych spotyka się — jak wiemy — z różnymi ocenami. Pomijając tendencyjność przebiegającą z niektórymi ocenami, stwierdzić musimy, że na ogół większość sądów, zarówno pozytywnych jak i negatywnych, szuka dla siebie podbudowy w faktach: nawet sprzeczne, przeciwstawne oceny nie wywodzą się z próżni. Zjawiska bowiem, towarzyszące odbudowie i zagospodarowywaniu Ziemi Odzyskanych, mogły dostarczać argumentów zarówno optymistom, jak sceptykom i — co gorsze — nawet wrogom, usiłującym łowić nasze błędy. Rzecz polega nie tylko na tym, kto i dla jakich celów, ale również z jakiego terenu dobiera fakty uzasadniające taką czy inną ocenę. Jest bowiem rzeczą oczywistą, że na Ziemiach Zachodnich istnieją rejony, miasta i okolice, w których wyniki akcji osiedleńczej i odbudowy są niezadowolające, a niekiedy — wręcz nikłe. Wyniki te nie tylko w oczach naszych wrogów, ale i powierzchownych obserwatorów mogą świadczyć o naszej nieumiejętności odbudowywania życia na gruzach.

Tymczasem nie tylko końcowy efekt winno się brać pod uwagę przy ocenie jakichś wysiłków, ale cały splot warunków i okoliczności towarzyszących tym wysiłkom. Stwierdzając nie zadowolające postępy odbudowy życia na pewnych terenach, poznać winniśmy przyczyny, które hamują tę odbudowę. Temu zaś zadaniu nie jest zdolna sprostać powierzchowna obserwacja.

Treść niniejszego artykułu oparta jest na wynikach wstępnych badań przeprowadzonych w Kostrzynie z inicjatywy Zespołu Ziemi Zachodnich Instytutu Zachodniego. Materiał dotąd uzyskany nie wyczerpuje problematyki społeczno-gospodarczej miasta, jest jednak wystarczający, by wyodrębnić i naszkicować najistotniejsze zjawiska i zagadnienia związane z odbudową życia w Kostrzynie.

Kostrzyn nad Odrą należy do tych — na szczęście nielicznych — miast, w których procesy zaludniania i zagospodarowywania znikome, jak dotąd, dały rezultaty. Wprawdzie r. 1957 zaznaczył się w życiu Kostrzyna pewnym ożywieniem, zwłaszcza na odcinku budownictwa, jednak, jak tego dowodzi nawet pobieżna obserwacja, miasto to może uchodzić za przykład tych skupisk, w których życie odradza się najoporniej. Wystarczy podać, że miasto, które w r. 1939 liczyło blisko 24 tysiące mieszkańców, w grudniu 1957 r. miało ich 3899, a więc zaledwie 16% stanu przedwojennego, a na 32 zakłady przemysłowe, czynne w r. 1939, nie było w r. ub. ani jednego w ruchu.

Nie zapominajmy jednak, że wniosek o słabym tempie odbudowy, jaki w tym miejscu z przyzwyczajenia wysnuwamy, uzasadniony będzie tylko w tym wypadku, gdy przyjmujemy, iż celem naszych wysiłków w dziele odbudowy Z. Z. winno być osiągnięcie co najmniej stanu przedwojennego. Założenie takie jest — jak wiemy — metodą powszechnie przyjętą i ten właśnie punkt wyjścia chętnie bierają rewizjonizm niemiecki jako szczególnie dogodny dla wykazania naszych rzekomych niepowodzeń. Na przykładzie Kostrzyna nad Odrą okazuje się jednak, że metoda przy-